

1951

Communist of ambtenaar?

Johan Wilman (1921-2009)

W

Wanneer Johannes Theodorus Wilman in 1943 afstudeert als werktuigbouwkundig ingenieur aan de Technische Hogeschool te Delft, is hij een veelbelovende en ambitieuze technicus voor wie de banen voor het oprapen liggen. Binnen tien jaar is er echter van zijn carrière niets meer over: zijn maatschappelijke leven is verwoest door

- ▶ de BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST (BVD). Om te begrijpen hoe zo iets kan gebeuren, moeten we terug naar de tijdgeest van de jaren vijftig.

Communistenjacht

Eind jaren veertig begint senator McCarthy in de Verenigde Staten de jacht op communisten. Ook in Nederland groeit de angst voor de Sovjet-Unie en haar mogelijke agenten. Het kabinet-Drees debatteert – onderling, met een adviescommissie en met de Kamer – over de mogelijke uitsluiting van leden van de Communistische Partij Nederland (CPN) en de Eenheidsvakcentrale (EVC) van banen bij de rijksoverheid. De angst van Drees schuilt vooral in sabotage en spionage door communisten ten behoeve van de Sovjet-Unie.

Het beroepsverbod voor mensen met bepaalde politieke overtuigingen is in Nederland niet nieuw. In het interbellum zijn nationaal-socialisten, communisten en zelfs sociaal-democraten al eens uitgesloten geweest van overheidsdienst. Na de oorlog stelt premier Drees een staats-

- ▶ commissie in onder leiding van professor VAN POELJE. Aanvankelijk zijn zowel Drees als Van Poelje geen voorstander van een lijst met verboden verenigingen, maar binnen de ministerraad leeft de angst dat de Kamer bij een incident zou vragen wat de regering had gedaan om het rode gevaar in te dammen. Drees en Van Poelje besluiten

met deze gedachtegang in te stemmen. De lijst met verboden verenigingen voor ambtenaren wordt vernieuwd: zowel de CPN als de EVC, als ook het Algemeen Nederlands Jeugd Verbond (ANJV) komen erop te staan.

Communisten uitgesloten van overheidsfuncties

Op 17 december 1951 worden de CPN en aanverwante organisaties bij beschikking van minister-president Drees toegevoegd aan een nieuwe lijst met verboden organisaties voor ambtenaren, als onderdeel van artikel 97b ARAR, het ambtenarenreglement. De behandeling in de Tweede Kamer zorgt nog voor een bekend stuk parlementaire

Een gedenkplaat van veertig jaar Communistische Partij Nederland (1959)
Bron: Rijksmuseum Amsterdam

- ▶ MEER OVER DE BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST BIJ LOUIS EINTHOVEN (1949)
- ▶ ZIE OOK GERRIT VAN POELJE (1928)

Bron: SP, Rob Voss

geschiedenis: communist Wagenaar maakt de premier uit voor leugenaar, waarop de voorzitter ingrijpt met de opmerking dat een Nederlandse minister-president nooit leugens verkoopt. Bij de stemming blijkt dat alle partijen – behalve de CPN – het wetsvoorstel van de regering ondersteunen. De definitieve vaststelling van de lijst zal enkele maanden later geschieden.

Johan Wilman zal aan den lijve ondervinden dat de BVD actief meewerkt aan de bestrijding van het communisme in Nederland. In 1949 wordt hij opgeroepen zijn dienstplicht te vervullen als luitenant ter zee bij de Koninklijke Marine. Hij is verantwoordelijk voor de controle op de bouw van onderzeebootjagers. In die hoedanigheid keurt hij in 1950 enkele fabricages van de Rotterdamsche Droog-

dok Maatschappij – zijn voormalige werkgever – af. Zij lopen hierdoor een belangrijke opdracht mis. Hierna begint een geruchtenmachine te draaien, waar Wilman aanvankelijk geen weet van heeft. In februari van dat jaar krijgt de BVD een telefoontje dat Wilman in de jaren veertig de communistische krant *De Waarheid* zou hebben gelezen. Wilman heeft zich nooit geïnteresseerd voor de politiek en heeft niets met de communisten te maken, maar het bericht gaat binnen de veiligheidsdienst een eigen leven leiden en er wordt een negatief personeelsdossier over Wilman opgesteld.

Een verwoest leven

Dit dossier blijft Wilman zijn hele leven achtervolgen. Zijn contract bij de marine wordt niet verlengd en ook zijn voormalige werkgever de NS wenst hem niet meer in dienst te nemen. De sollicitatiegesprekken die Wilman voert, verlopen altijd zeer succesvol, maar na elk gesprek volgt een telefoontje waarin de organisatie aangeeft toch niet met Wilman in zee te willen gaan. Pas in 1959 ontdekt Wilman waarom de bedrijven hem vermijden: de BVD geeft telkens een negatief advies, wat in die tijd zeer zwaar weegt.

De ingenieur weet in de jaren zestig een baantje te verwerven bij het Reactor Centrum Nederland, maar in de vijf jaar dat hij hier werkt mag hij niet aanschuiven bij belangrijke vergaderingen. Deze gespannen situatie leidt tot zijn ontslag in 1968. De 47-jarige Wilman zal hierna nooit meer een betaalde baan krijgen. Het gerucht dat hij communist zou zijn en de achtervolging door de BVD hebben Wilman zijn gehele carrière gekost en Nederland een veelbelovende en ambitieuze ambtenaar onthouden. Wilman krijgt in 1999 van minister Bram Peper een schadevergoeding van 100.000 gulden, maar excuses en echte rehabilitatie zijn er nooit gekomen.

Gaard Kets